

*Н.М. Антонюк,
кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри іноземних мов
і перекладу
(Академія адвокатури України)*

*О.Ю. Титаренко,
доцент кафедри іноземних мов
і перекладу
(Академія адвокатури України)*

*І.В. Горохова,
старший викладач
(Академія адвокатури України)*

Вивчення іноземних мов в контексті гуманістичної освіти

Ключові слова: *комунікація, інноваційні методи, інтерактивне навчання, комунікативна компетенція.*

Важливою складовою демократичного суспільства, яке розбудовується в Україні, є орієнтація на гуманістичні цінності світової культури. Громадськість, політики, науковці та освітяни дедалі глибше усвідомлюють потребу у побудові єдиної Європи, зокрема, наукового й освітянського простору без кордонів. Особлива увага приділяється вищій освіті, університетам, їх інтелектуальному потенціалу, який постійно зміцнюється і використовується в загальноєвропейському інтеграційному процесі, для поширення необхідних знань з метою усвідомлення спільних цінностей [2].

Держава потребує висококваліфікованих фахівців із знанням іноземної мови, професіоналів, зданих абсорбувати все нове і прогресивне, готових до генерації і запровадження свіжих оригінальних ідей, а також до вигідної участі у міжнародному співробітництві і формуванні нового ставлення до України в Європі і світі.

Вимоги часу й розпочата радикальна реформа системи освіти в Україні орієнтують нинішніх і майбутніх студентів та викладачів на відмові від авторитарного стилю навчання на користь гуманістичного підходу, на застосування методів, які сприяють розвитку творчих засад особистості з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

Основним засобом людського спілкування є мова, а в багатомовному просторі – декілька мов. Ось чому вивчення іноземних мов набуває особливого статусу в нашій країні.

Сучасний стан міжнародних зв'язків України у різноманітних сферах життєдіяльності, вихід її у європейський та світовий простір, нові політичні, соціально-економічні та культурні реалії потребують певних трансформацій і у сфері освіти як важливого державного інституту, у тому числі й у галузі навчання іноземних мов. Сьогодні, як ніколи раніше, статус іноземної мови має тенденцію до постійного зростання. Серед світової спільноти вона все ширше набуває ролі засобу міжкультурного спілкування. Все це зумовлює визначення основних стратегічних напрямків удосконалення цілей, змісту, методів, прийомів і засобів навчання іноземної мови [3].

Соціально-економічні та культурні тенденції розвитку сучасного суспільства викликають необхідність навчання учнів іноземної мови як важливого засобу міжкультурного спілкування. Оволодіння іноземною мовою надає додаткові можливості для самореалізації особистості в сучасних умовах. Цілі навчання іноземних мов зорієнтовані на розвиток іншомовної комунікативної компетенції (мовленнєвої, мовної, соціокультурної, навчально-пізнавальної) та розвиток і виховання студентів засобами іноземної мови.

Формується характерна тенденція до посилення комунікативної спрямованості навчального процесу, його наближення до реального процесу спілкування. Отже, методичним змістом сучасного уроку іноземної мови має бути комунікативність.

Існування людства неможливо уявити поза комунікативною діяльністю. Незалежно від статі, віку, освіти, соціального стану, територіальної й національної приналежності й багатьох інших даних, що характеризують людську особистість, ми постійно запитуємо, передаємо й зберігаємо інформацію, тобто активно займаємося комунікативною діяльністю.

Сьогодні проблема комунікативності вбачається дуже актуальною та значущою для процесу вивчення іноземних мов, адже має на меті не лише навчити вільного іншомовного спілкування, але й продемонструвати свою унікальність як творця. Інтерес

до комунікативності не є випадковим, переваги методу безперечні. Комунікативний метод набуває все більшого значення в навчанні іноземних мов, він не лише навчає мовленнєвій діяльності та іншомовному спілкуванню загалом, але й дає можливість активізувати творчі можливості особистості. Основним призначенням тверджень іноземною мовою, є процес спілкування, мовна комунікація.

“Комунікація” розтлумачується як повідомлення, спілкування. У словнику синонімів поняття “комунікація” й “спілкування” характеризуються як близькі синоніми, що дозволяє вважати ці терміни еквівалентами.

Комунікативний підхід базується на тому, що при успішному оволодінні іншомовним мовленням, студенти повинні опанувати не тільки мовні форми, але в них повинно бути сформоване уявлення про те, як їх використати в реальній комунікації.

У процесі навчання за комунікативним методом студенти набувають комунікативної компетенції – здатності користуватись мовою залежно від конкретної ситуації. Вони навчаються комунікації у процесі самої комунікації. Відповідно усі вправи та завдання повинні бути комунікативно виправданими дефіцитом інформації, вибором та реакцією. Англійською мовою ці поняття позначаються як “information gap”, “choice”, “feedback”. Найважливішою характеристикою комунікативного підходу є використання автентичних матеріалів, тобто таких, які реально виокремлюються носіями мови. Мовленнєва взаємодія студентів інколи, хоч і далеко не завжди, проходить за співучастю викладача в найрізноманітніших формах: парах, тріадах, невеликих групах, з усією групою. З самого початку студенти оволодівають усіма чотирма видами мовленнєвої діяльності на понадфразовому і текстовому рівнях при обмеженому використанні рідної мови. Об'єктом оцінки є не тільки правильність, але й швидкість усного мовлення та читання.

Таким чином, в процесі навчання студенти повинні оволодіти іноземною мовою

як засобом спілкування і уміти користуватися цією мовою в усній формі. Усна форма включає розуміння звучної мови на слух – аудіювання і вираз своїх думок англійською мовою – говоріння. Аудіювання, говоріння, читання – це види мовленнєвої діяльності, які повинні бути сформовані у студентів для здійснення спілкування в усній формі.

Комунікативна спрямованість визначає всі складові навчально-виховного процесу щодо англійської мови. Зазвичай, починають навчати говорінню з основ, тобто із становлення вимовних навиків, формування лексичних і граматичних навиків, навиків аудіювання. Для того, щоб мова була мовою по суті, а не тільки формою, треба пам'ятати про те, що в основі породження і стимулювання мови лежить мотив, тобто намір, що говорить брати участь в спілкуванні.

Для того, щоб розвивати усне мовлення необхідно створювати певні умови: знання теми, володіння відповідним мовним матеріалом, розуміння ситуації і наявність стимулу для висловлювання. При навчанні говорінню дуже важливо враховувати співвідношення його найважливіших форм монологу, діалогу і полілогу. Ці форми співіснують і переходять одна в іншу. Монолог – це безпосередньо спрямований до співрозмовника чи аудиторії організований вид усного мовлення, який передбачає висловлювання однієї особи. Діалоги розрізняють стандартні і вільні. Стандартні діалоги обслуговують типові ситуації, особливо при викладанні юридичної термінології (“attorney-witness” – адвокат-свідок, “prosecutor-defendant” – прокурор-відповідач), вільні діалоги бувають наступних типів (інтерв'ю, розпитування, бесіда). Дуже поширеним варіантом діалогу є полілог. Найбільш відповідним прийомом розвитку полілогу є різні форми драм, включаючи рольові ігри.

На заняттях іноземної мови необхідно навчати говорити, а не тільки обмірковувати та мислити. Таким чином, будь-яка комунікативна задача є мовленнєво-мисленнєвою, мислення виконує свою комунікативну функцію, і безпосередньо

пов'язане з мовою, мовленням. Неодмінною та обов'язковою умовою продуктивності педагогічного спілкування виступає адекватність комунікативної задачі. Слід погодитись з думкою педагогів, що найбільш бажаним є демократичний стиль спілкування при урахуванні індивідуальних особливостей студентів. Таким чином, проблема спілкування на заняттях іноземної мови є важливою умовою і потребує ефективного вирішення.

Групова форма організації навчального процесу має ряд переваг: вона сприяє підвищенню мотивації до навчання, вчить об'єктивно оцінювати себе та інших, підвищує діловий статус студента в колективі. Для сучасної методики навчання іноземним мовам найбільш ефективними і доступними є такі форми роботи, як драматизація і рольова гра. Ще однією формою групового спілкування близькою до справжнього спілкування є дискусійна гра, в ході якої обговорюються актуальні для студентів питання. Використовуються колективні форми роботи, парні, групові, проектні форми роботи, де успіх кожного студента матеріалізується в успіху всієї групи.

Таким чином, які б прийоми не використовувалися для формування і розвитку усного мовлення залежить не тільки і навіть не стільки від об'єму лексичного матеріалу скільки від моментів психологічних. Тому необхідно допомогти студентам подолати цей бар'єр, після чого почнеться розвиватися мовленнєва діяльність.

Для досягнення комунікативної компетенції – комунікативних вмінь, сформованих на основі мовних знань, навичок і вмінь – викладач іноземної мови використовує новітні методи навчання, що поєднують комунікативні та пізнавальні цілі. Інноваційні методи навчання іноземних мов, які базуються на гуманістичному підході, спрямовані на розвиток і самовдосконалення особистості, на розкриття її резервних можливостей і творчого потенціалу, створюють передумови для ефективного поліпшення навчального процесу у вищих навчальних закладах. Основними принципами сучасних методів є: рух від цілого до окремого,

орієнтація занять на учня (learner-centered lessons), цілеспрямованість та змістовність занять, їх спрямованість на досягнення соціальної взаємодії при наявності віри у викладача в успіх своїх учнів, інтеграція мови та засвоєння її за допомогою знань з інших галузей наук. Існують різні варіанти цього напрямку в сучасній методиці, які мають різні назви – “Whole Language Content Approach” (загально-лінгвістичний підхід), “Cognitive Approach” (пізнавальний підхід), “Content-Based ESL Program” (змістово-орієнтовані програми), “Cognitive Academic Language Approach” (когнітивний академічний лінгвопідхід), “Co-operative Learning” (навчання у співдружності), “Interactive training” (інтерактивна практика) [3].

Інтерактивний метод надає можливість вирішити комунікативно – пізнавальні задачі засобами іншомовного спілкування. Категорію “інтерактивне навчання” можна визначити як: а) взаємодію вчителя і учня в процесі спілкування; б) навчання з метою вирішення лінгвістичних і комунікативних завдань. Інтерактивна діяльність включає організацію і розвиток діалогічного мовлення, спрямованих на взаєморозуміння, взаємодію, вирішення проблем, важливих для кожного із учасників навчального процесу.

В системі інтерактивного навчання виділяють такі основні принципи методики співробітництва:

- позитивна взаємозалежність – група досягає успіху за умови гарного виконання завдань кожним студентом;
- індивідуальна відповідальність – працюючи в групі, кожен студент виконує своє завдання, відмінне від інших;
- однакова участь – кожному студенту надається однаковий за обсягом час для ведення бесіди або завершення завдання;
- одночасна взаємодія – коли всі студенти залучені до роботи [6].

В процесі спілкування студенти навчаються:

- вирішувати складні задачі на основі аналізу обставин і відповідної інформації;

- висловлювати альтернативні думки;
- приймати виважені рішення;
- спілкування з різними людьми;
- приймати участь у дискусіях.

Сучасна комунікативна методика пропонує широке впровадження в учбовий процес активних нестандартних методів і форм роботи для кращого свідомого засвоєння матеріалу. У практиці виявили досить високу ефективність такі форми роботи: як індивідуальна, парна, групова і робота в команді.

Найбільш відомі форми парної і групової роботи:

- внутрішні (зовнішні) кола (inside/outside circles);
- мозковий шторм (brain storm);
- читання зигзагом (jigsaw reading);
- обмін думками (think-pair-share);
- парні інтерв'ю (pair-interviews) та інші [7].

Наприклад, читання зигзагом означає такий вид діяльності, що включає поділ тексту на частини або використання різних текстів за тією ж тематикою. Уривки тексту роздають студентам для читання з подальшим обговоренням з метою виявлення змісту всього тексту або висловлювання різних точок зору щодо прочитаного.

Слід зазначити, що всі вище згадані форми інтерактивного навчання ефективні в тому випадку, якщо поставлена проблема попередньо обговорювалась на заняттях і студенти мають певний досвід і думки, набуті раніше в процесі навчання.

Викладач також має враховувати той факт, що теми для обговорення не повинні мати обмежений характер. Однією з особливостей інтерактивних форм навчання є те, що вони мотивують студента не лише висловлювати власну точку зору, але й змінювати її під аргументованим впливом партнерів у процесі спілкування.

Серед визначених переваг інтерактивного навчання слід виділити:

1. Встановлення дружньої атмосфери і взаємозв'язків між учасниками спілкування.
2. Студенти мають можливість бути більш незалежними і впевненими в собі.

3. Викладач заохочує студентів до співпраці, підбадьорює їх, вони не бояться робити помилки.

4. Студенти отримують можливість подолати страх перед мовним бар'єром.

5. Викладач не домінує.

6. Кожен студент залучений до роботи; має певне завдання.

7. Слабкі студенти можуть отримати допомогу від більш сильних.

8. Студенти можуть використовувати свої знання і досвід, набутий раніше.

Таким чином, новітні методи навчання іноземних мов сприяють одноразовому вирішенню проблем комунікативного, пізнавального та виховного характеру: розвивати уміння і навички спілкування, встановити емоційний контакт із студентами, навчити їх працювати в команді, зважати на думки і висловлювання інших.

Як показує попередній досвід, використання зазначених методів навчання знімає нервову напругу студентів, змінює форми діяльності, привертає увагу до основних питань заняття з іноземної мови.

Отже, вивчення і застосування на практиці інноваційних методологічних підходів надають можливість викладачам іноземної мови впровадити та удосконалити нові методи роботи, підвищити ефективність навчального процесу і рівень знань студентів.

Нове бачення освіти має на меті створення мотиваційного середовища для учнів у процесі вивчення іноземних мов. Принцип функціонального підходу у процесі вивчення іноземних мов є основним. У цьому підході комунікативність, як основна функція мови, більш повно виконується, як в лінгвістичному, так і в концептуально-тематичному спрямуванні. Зростає значення культурних обмінів, інтеграція в Європу, доручення до світових цінностей, процес глобалізації збільшили можливості контактів з носіями мови. Отже, вивчення іноземної мови в вищій школі набуває практичного значення, а комунікативна функція мови відіграє головну роль в процесі вираження почуттів, суджень та засвоєння інформації, знань, що подаються у будь-якій формі.

При використанні мови домінує одна мета: отримати інформацію, спонукати до дії, виразити почуття і т.д. Така матеріалізація актів комунікації може набирати різноманітних форм вираження, від найпростіших до найскладніших.

Аналіз практики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі показав, що підручники та методичні розробки, які використовуються в процесі навчання, ще недостатньою мірою враховують роль і значення мотиваційної сфери студентів, динаміку смислотворних мотивів навчання в процесі викладання, міру та характер взаємозв'язку мотиваційної готовності до засвоєння знань, до оволодіння способами такого засвоєння з конкретними методичними прийомами.

Тому актуальною проблемою є вивчення мотиваційної сфери студентів, вироблення шляхів та методів її корекції та розвитку.

Провідними мотивами викладання іноземної мови як фахової дисципліни студентам вищого навчального закладу є мотиви професійного досягнення, комунікативні, пізнавальні та мотиви зовнішні. Засобом їх формування слугує методика викладання та зміст англійської мови як навчального предмета.

Специфічними спонуканнями вивчення іноземної мови є комунікативні мотиви. Найважливішою умовою їх формування та розвитку є надання комунікативного характеру всьому курсу викладання іноземної мови у вищій школі.

Новаторський статус викладача іноземної мови в системі нормативно-розвиваючого навчання, а саме активного регулятора процесу викладання, надає йому свободу дій в методико-дидактичній діяльності та у всіх його ініціативах. Навколо особистості студента зосереджуються всі дидактичні ініціативи. Демократизація двобічних відносин "учень-вчитель" має на меті не тільки свободу рішень з боку студентів, а й відповідальність з боку викладача в процесі перевірки набутих знань студентів. Викладач повинен створити студентам мотиваційне середовище, адекватне для вивчення іноземних мов.

Таким чином, можна зробити висновок, що ефективність комунікативно спрямованого навчання іноземних мов у вищій школі залежатиме від бажання і здатності вчителів і викладачів скористатися позитивним досвідом вітчизняних і іноземних учених і практиків щодо гуманістичного підходу у навчанні, розуміння необхідності відмовитися від авторитарних і схоластичних методів. Методи навчання іноземних мов,

які ґрунтуються на гуманістичному підході, допомагають розкрити творчий потенціал студентів і сприяють розвитку та самовдосконаленню навчально-комунікативного процесу, формуванню майбутніх свідомих патріотів своєї країни, толерантних громадян світу. А це забезпечує входження України до європейського освітянського простору.

Список літератури:

1. **Антонюк Н.М.** Правнича термінологія у змісті викладання іноземних мов / Н.М. Антонюк // Вісник Академії адвокатури України – 2005. – № 3(4).
2. **Крючков Г.** Болонський процес як гармонізація Європейської системи вищої освіти / Г. Крючков // Іноземні мови в навчальних закладах. – Педагогічна преса, 2004.
3. **Коваленко О.** Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформації іншомовної освіти / О. Коваленко // Іноземні мови в навчальних закладах. – Педагогічна преса, 2003.
4. **Stern, H.H.** (1983). *Fundamental Concepts of Language Teaching*. – Oxford: Oxford University Press.
5. **Blair, R.W.**, ed (1982). *Innovative approaches to language teaching*. – New York: Newbury House.
6. **Celce – Hurchia, H.**, ed (1991). *Teaching English as a Second or Foreign Language*. Heinle L Heinle Publishers. Boston, Massachusetts.
7. *Комунікативні методи та матеріали для викладання англійської мови*. – Oxford University Press, 1998.
8. **Betty Schampfer Azar** (1999). *Basic English Grammar*. Longman.

РЕЗЮМЕ

Стаття посвящена проблемі інноваційних методів изучення іноземних мов в контексті гуманістичного освіти, розглядаються основні принципи методики освіти студентів, форми парної та групової роботи, переваги інтерактивного освіти.

SUMMARY

The article is devoted to the investigation of innovative methods of studying foreign languages in the context of humanistic education, main principles of methodology of teaching languages, the forms of individual and group's work, advantages of interactive studying.

Рекомендовано кафедрою іноземних мов та перекладу

Подано 08.04.09